22. Nicholas, H. G. (2025). Leadership during World War II. https://www.britannica.com/biography/Winston-Churchill/Leadership-during-World-War-II

23. Reporters Without Borders. (2023). Country profile: Russia. https://rsf.org/en/country/russia

24. Singleton, F. (1998). A short history of Finland. Cambridge University Press. https://www.scribd.com/document/538686967/A-Short-History-of-Finland

25. Washington Institute for Near East Policy. (2001). Israel's first national unity government (1967–1969). https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israels-national-unity-governments-retrospective?utm_source=chatgpt.com

Tetiana Tkachenko,
PhD in Political Science, Associate Professor,
Department of Philosophy, Sociology and Political Science,
State University of Trade and Economics (Kyiv, Ukraine)

Models of Political Opposition Functioning During Martial Law: Foreign and Ukrainian Experience

This article is devoted to the analysis of models of political opposition functioning under martial law based on foreign and Ukrainian experience. The relevance of the topic is conditioned by the necessity to preserve democratic institutions during crisis periods, particularly amid armed conflict, when issues of national security often prevail over democratic procedures. In such conditions, a conflict arises between the need for unity and ensuring political pluralism. The study aims to identify the main models of interaction between the opposition and the authorities during martial law, to determine their characteristics and potential for maintaining democratic control during and after the war. The methodological basis of the article is a comparative analysis of historical and contemporary examples of opposition functioning in countries such as the United Kingdom, Israel, Finland, the Russian Federation, Turkey, Egypt, as well as an assessment of the transformations in the Ukrainian political system following the full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022. The article distinguishes three main models of opposition functioning during war: national unity governments involving opposition forces in the executive branch; authoritarian models with restriction or suppression of opposition; and models preserving democratic control by maintaining parliamentary mechanisms and institutional opposition participation.

Special attention is given to the Ukrainian case, which demonstrates a hybrid model combining elements of political consolidation with limited preservation of parliamentary control. The role of parliamentary factions, the ban on pro-Russian parties, media environment restrictions, and efforts to support the institutional presence of the opposition under wartime conditions are analyzed. It is established that despite security challenges, the foundations of political pluralism persist in Ukraine, which may serve as a basis for sustainable post-war recovery. The conclusions emphasize that preserving the institution of political opposition is a vital condition for maintaining government legitimacy, ensuring transparency in decision-making, and preventing power usurpation. The key directions for forming an effective model of coexistence between national security and democratic procedures in the perspective of post-war recovery are outlined.

Keywords: *opposition during war, political opposition in Ukraine, martial law, national security, national unity government, democratic regime, parliamentary democracy.*

https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.37.04
УДК 323.2(477)"2022/..." : 316.42 : 004.738.5

Євген Вергелюк,
аспірант кафедри політичних наук
Навчально-наукового інституту права та політології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-9266-200X; email: ye.o.verheliuk@udu.edu.ua

ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ І МЕХАНІЗМІВ

У статті досліджується глибинна трансформація громадської участі в Україні, спричинена повномасштабним вторгненням РФ у 2022 році. Проаналізовано, як війна змінила традиційні та новітні форми залучення громадян, впливаючи на динаміку взаємодії між громадянським суспільством і державою. Основну увагу приділено трьом ключовим формам громадської активності, які набули особливої ваги в умовах війни: волонтерству, цифровій мобілізації та ініціативам самоорганізації. Волонтерський рух розглянуто як масове соціальне явище, що виникло стихійно, проте з часом набуло організованих форм. Він відіграє провідну

роль у забезпеченні матеріальної та моральної підтримки Збройних Сил України, допомозі внутрішньо переміщеним особам і постраждалим від бойових дій, а також у зміцненні горизонтальних мереж солідарності між регіонами та соціальними групами. Волонтерство проаналізовано як інструмент національного спротиву, що поєднує патріотичну мотивацію з громадянською відповідальністю.

Окремо висвітлено процеси цифрової мобілізації, які забезпечують оперативну комунікацію, збір коштів, поширення інформації та координацію спільних дій. Завдяки активному використанню соціальних мереж, захищених месенджерів, чат-ботів, онлайн-реєстрів та мобільних застосунків громадяни залучаються до децентралізованих форм участі, які є гнучкими та масштабованими. Розвиток кіберволонтерства та онлайн-адвокації розглядається як показник цифрової трансформації громадської активності в умовах воєнного стану. Також проаналізовано роль органів самоорганізації населення та ініціатив громадянського суспільства на місцевому рівні, зокрема в контексті гуманітарного реагування, територіальної оборони та підвищення стійкості громад. Ці структури стали важливими посередниками між населенням і органами влади, особливо в умовах реалізації реформи децентралізації та надзвичайних ситуацій. Їхня гнучкість і здатність до самоврядного реагування засвідчують зростання значущості участі «знизу».

У висновках зазначається, що війна активізувала нові конфігурації громадської участі, засновані на горизонтальній взаємодії, цифровій інфраструктурі та довірі всередині громад. Ці трансформації не лише сприяли національній стійкості у воєнний час, але й створили передумови для зміцнення демократичного врядування та інститутів громадянського суспільства в період післявоєнного відновлення. Підтримка та інституціоналізація новітніх механізмів участі розглядається як ключовий чинник розвитку демократії та соціальної єдності в майбутньому.

Ключові слова: *громадська участь, волонтерство, цифрова мобілізація, самоорганізація, кіберволонтерство, органи самоорганізації населення, демократія, децентралізація, громадянське суспільство, війна.*

Вступ. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році радикально змінило суспільно-політичну динаміку, актуалізувавши питання громадянської участі, мобілізації соціальних ресурсів і самоорганізації населення. В умовах кризи та загрози державному суверенітету українські громадяни продемонстрували високий рівень залученості до громадської діяльності, зокрема через волонтерські ініціативи, цифрові платформи та локальні структури спротиву. Війна спричинила трансформацію форм і механізмів громадської участі, змістила акценти з інституційних каналів взаємодії на горизонтальні зв'язки, засновані на довірі, солідарності, цифровій комунікації.

У цих умовах виникає потреба наукового осмислення нових практик громадської взаємодії, що поєднують елементи традиційного волонтерства, кіберволонтерства, самоорганізації населення та цифрової мобілізації. Особливого наукового значення набуває вивчення тенденцій, за яких повномасштабна війна є каталізатором посилення ефективності горизонтальних структур управління, активізації локальних громад та інституціоналізації мережевих форм комунікації між громадянським суспільством і державними інституціями. Послідовне дослідження та осмислення вказаних змін у структурі громадської участі дає змогу виявити нові траєкторії демократичного розвитку України, зокрема у сфері взаємодії громадян із державними інституціями в умовах війни. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз трансформації підходів до громадської участі, зокрема визначення домінуючих і маргіналізованих механізмів залучення, а також оцінка ресурсів і технологій, які забезпечили життєздатність громадських ініціатив в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика громадської участі, зокрема волонтерської активності, цифрової мобілізації та самоорганізації, активно досліджується в контексті російсько-української війни. У публікації О. Панькової та О. Касперович висвітлено феномен двох хвиль українського волонтерського руху, що стали відповіддю на збройні загрози та соціальні виклики [2022, с. 277–290]. Значну увагу приділено ролі волонтерства у забезпеченні обороноздатності держави та зміцненні горизонтальних форм солідарності. Водночас соціологічна група «Рейтинг» засвідчує високий рівень довіри населення до громадських ініціатив і зростання соціальної активності в умовах війни [Соціологічна група, 2022].

Актуальні аналітичні доповіді Національного інституту стратегічних досліджень [Державні послуги, 2022; Експертна дискусія, 2022; Економічні засади, 2022] фокусуються на впливі цифровізації на згуртованість громад, підвищенні ефективності мобілізаційних процесів і використанні цифрових платформ у волонтерській діяльності. У цьому контексті особливу увагу приділено платформам на кшталт «СпівДія» [СпівДія, 2023], які стали прикладом синергії державних і громадських зусиль у подоланні гуманітарних викликів. Крім того, у статті використовуються дані з Polity IV Project та Transformation Index BTI, що дозволяють оцінити громадську участь як ключовий критерій рівня демократичного розвитку [Polity IV Project, 2025; Transformation Index BTI, 2025].

Метою статті є дослідити трансформаційні процеси громадської участі в Україні, що відбулися під впливом повномасштабної війни, зокрема проаналізувати роль волонтерства, цифрової мобілізації та самоорганізації як основних форм залучення громадян до суспільно-політичного життя. **Завдання** дослідження спрямоване на виявлення ключових механізмів громадської активності, які сприяли зміцненню горизонтальних зв'язків, взаємодії з органами державної влади та формуванню нових практик громадянської відповідальності в умовах кризи.

Методологічну основу дослідження становить системний підхід, що дозволяє розглядати волонтерський рух, цифрову мобілізацію, самоорганізацію як взаємопов'язані елементи сучасної громадської участі. Використано структурно-функціональний аналіз для вивчення ролі громадських ініціатив у підтримці стійкості політичної системи під час війни. Компаративний метод застосовано для порівняння особливостей українського досвіду з міжнародними практиками. Методи контент-аналізу, кейс-стаді, аналізу нормативно-правової бази дозволили дослідити конкретні приклади функціонування волонтерських структур, органів самоорганізації населення, цифрових платформ у кризових умовах.

Результати та дискусії. У сучасних умовах формування демократичного суспільства неможливе без активної участі громадян у процесі ухвалення рішень. Це явище термінологічно окреслюється поняттями «громадська участь», «громадянська участь», «партисипація» або «учасницьке прийняття рішень» – усі вони відображають одну з основ демократії: залучення населення до формування публічної політики. Громадянська участь – це система форм та механізмів, що забезпечують можливість громадянам впливати на суспільно важливі рішення. Йдеться не лише про політичну сферу, а також про економічні, культурні, управлінські процеси. На відміну від традиційної представницької демократії, яка зводиться до періодичного делегування повноважень через вибори, учасницька демократія базується на постійному зворотному зв'язку між громадянами та владою, сприяючи їхній безпосередній участі в процесі ухвалення рішень.

Домінуюча модель представницької демократії дедалі частіше зазнає критики через обмеженість впливу громадськості на владу та слабкість механізмів контролю. Вибори, у багатьох випадках, перетворюються на формальність, втрачаючи сутність як засобу реального впливу. Відповіддю на ці виклики стало поширення концепції учасницького врядування, яке передбачає не лише право громадян на участь, а й надання їм конкретних інструментів для формування політики. Згідно з класичними уявленнями про представницьку демократію, джерелом влади є народ, який обирає своїх представників для здійснення державного управління. Обрані посадовці зобов'язані діяти в інтересах своїх виборців.

Суть демократичного врядування полягає у включенні громадян до процесів вироблення політичних рішень – як через безпосередні форми участі, так і через опосередковані. Різноманітність форм та ступінь залучення є важливими показниками рівня демократизації, зокрема в державах із транзитивною політичною системою. Політична участь трактується не лише як участь у виборах, але й як вияв політичної культури, що

охоплює інформованість, громадянську відповідальність, готовність до активної участі в суспільному житті.

Залежно від способу залучення громадян у політичний процес, виокремлюють кілька основних типів політичної участі:

– пряма участь передбачає безпосередній вплив громадян на процес ухвалення рішень органами влади, зокрема через участь у переговорах, громадських слуханнях або ініціюванні нових рішень;

– опосередкована участь реалізується шляхом передачі повноважень обраним представникам, насамперед через вибори;

– конвенційна участь відбувається в межах чинного правового поля й закріплених процедур, тобто голосування, офіційні петиції, робота громадських рад тощо;

– неконвенційна участь виявляється у формах протестної активності, таких як страйки, демонстрації, акції прямої дії – ці дії можуть виходити за межі правових норм, однак залишаються важливими виявами політичного впливу.

Ці різновиди участі відображають не лише глибину демократичних практик у суспільстві, а й ступінь відкритості політичної системи до впливу з боку громадян. У зрілих демократіях свобода політичної участі є основою довіри до інституцій, тоді як у країнах перехідного типу варто розрізняти реальне розширення можливостей участі (демократизацію) від суто формального закріплення прав (лібералізації), яка не завжди супроводжується ефективними механізмами реалізації цих прав. У сучасних умовах формування демократичного суспільства неможливо без активної участі громадян у процесі ухвалення рішень. Це явище термінологічно окреслюється поняттями «громадська участь», «громадянська участь», «партисипація» або «учасницьке прийняття рішень» – усі вони відображають одну з основ демократії: залучення населення до формування публічної політики [Кривокульська, Богач, 2020].

Залежно від моделі демократії, участь громадян виконує різну роль: у прямих та учасницьких моделях вона передбачає активне залучення громадян до прийняття рішень через відкритість і діалог [Андрійчук, 2023, с. 48–67]; у представницькій демократії – делегування повноважень обраним особам; у деліберативній – акцент робиться на суспільному обговоренні, прозорості процесу та формуванні громадянської свідомості. Серед комплексних індикаторів демократичного розвитку, визначальними є рівень участі громадян і політичної конкуренції – вони найповніше втілюються в концепції поліархії. Схожий підхід пропонує Т. Ванханен, який розробив індекс участі й конкуренції, спираючись на кількісні характеристики виборчого процесу [цит. за Андрійчук, 2023, с. 48–67].

Українські дослідники також наголошують на значущості громадянської участі як ключового елементу демократичної системи. Демократія ґрунтується на визнанні народу джерелом влади та його праві брати участь у державних справах через рівне виборче право, контроль за діяльністю влади й участь у прийнятті рішень. М. Костельнюк, звертає увагу на необхідність діалогових форм взаємодії, що можливі лише за умов відкритості влади й наявності інституційних каналів впливу громадян на політичні рішення [2019, с. 75–92].

Після подій Майдану участь громадян в Україні значно активізувалась і стала каталізатором суспільно-політичних трансформацій. Прикладами такої участі є створення ОСББ, електронні петиції, запровадження механізму громадського бюджету, що свідчить про зростання партисипативної демократії [Громадянська участь, 2018]. При цьому ефективність громадянської участі залежить від дотримання таких принципів як підзвітність, інклюзивність, прозорість, відповідність і чуйність. Якість громадянської участі значною мірою визначається дотриманням принципу інклюзивності, що забезпечує концентрацію уваги на тих соціальних групах, яких ухвалені рішення торкаються найбільше. Це вимагає проведення аналізу стейкхолдерів, аби ефективно залучити зацікавлені сторони та

мінімізувати ризики конфліктів. Водночас участь має важливий освітній потенціал: вона сприяє формуванню політичної культури, розвитку комунікативних та аналітичних умінь, а також стимулює сталий розвиток місцевих спільнот.

У періоди кризи участь населення може виконувати як стабілізуючу, так і деструктивну роль. Для глибшого аналізу цього явища варто застосовувати міждисциплінарні підходи, які дозволяють розкрити мотивації громадян, механізми залучення та соціальні наслідки активності. Серед основних підходів виділяють декілька.

Раціоналістичний підхід виходить із припущення, що громадяни приймають рішення, керуючись прагненням до максимізації вигод і мінімізації витрат. У критичних ситуаціях – таких, як війна чи катастрофа – участь посилюється, коли люди сприймають її як спосіб захисту власної безпеки. Прикладом є широке залучення до територіальної оборони у 2022 році. Аналогічні механізми мобілізації населення в умовах загрози розглядалися в контексті кризових ситуацій іншого типу в попередніх дослідженнях [Nicoara & White, 2016], проте їх інтерпретації подій на Сході України потребують критичної оцінки з позицій сучасної української науки.

Соціокультурний підхід наголошує на ролі цінностей, соціальних норм і традицій колективної дії. В Україні волонтерський рух отримав новий імпульс завдяки глибоко вкоріненій культурі взаємодопомоги, що почала активно розвиватися з 2014 року [Iliuk, 2023, с. 27–36].

Структурно-інституційний підхід фокусується на впливі політичних і правових інституцій на залучення громадян. У випадках, коли держава не справляється зі своїми функціями, активізується громадське самоуправління. Це яскраво проявилося в діяльності волонтерських штабів у прифронтових регіонах [Strengthening democratic, 2025].

Мережево-комунікативний підхід акцентує увагу на значенні цифрових технологій та онлайн-комунікацій у процесі мобілізації громадян. Соціальні мережі, цифрові платформи для координації дій і краудфандингові інструменти стали ключовими механізмами залучення до участі під час повномасштабної війни [Sithole, 2024; Ye, Jindal, etc., 2023; Zarembo, Knodt & Kachel, 2024].

Для узагальнення зазначених підходів до аналізу громадської участі в умовах кризи, подаємо порівняльну таблицю їх основних ознак, акцентів і прикладів застосування.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця підходів до аналізу громадянської активності в умовах криз

Підхід	***Ключова ідея***	***Фокус аналізу***	***Сильні сторони***	***Обмеження***
Раціоналістичний	Участь як результат раціонального вибору	Мотивація індивіда	Врахування особистих інтересів і загроз	Ігнорує роль цінностей, емоцій та культури
Соціокультурний	Поведінка підвищеними нормами та цінностями	Політична культура, солідарність	Добре пояснює колективну мобілізацію	Залежить від складного вимірювання «цінностей»
Структурно-інституційний	Участь залежить від інституційних умов	Політичні та правові рамки	Дозволяє аналізувати роль держави та децентралізацію	Недостатньо враховує неформальні ініціативи
Мережево-комунікативний	Участь формується через цифрові платформи та мережі	Технології, цифрова комунікація	Враховує сучасні інструменти мобілізації	Може ігнорувати офлайн-контексти та соціальну нерівність доступу

Аналіз громадянської активності в умовах криз потребує цілісного підходу, що інтегрує раціональні, культурні, інституційні та цифрово-технологічні компоненти. Досвід України під час війни підтверджує доцільність використання всіх цих підходів у різних обставинах: від прагматичної самооборони до мобілізації через цифрові платформи. Саме завдяки такому мультипарадигмальному підходу можна глибше осмислити громадянську активність як адаптивне та багаторівневе явище, яке формується у відповідь на безпекові виклики.

Одним із найвиразніших проявів цієї активності стало волонтерство. Від початку повномасштабного вторгнення воно перетворилося на масштабний громадський рух, основною рушійною силою якого стала молодь – що підтверджується й медійними аналізами [Ткачук, 2025]. За даними монографії Інституту соціології НАН України «Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023», волонтерська активність серед молоді була надзвичайно високою [НАНУ, 2023].

В умовах воєнного часу значно зросла потреба в проактивних громадянах, здатних не тільки пристосуватися до нових реалій, а й формувати ці реалії через суспільну участь. Особливе значення в цьому контексті має внесок молоді, яка активно реалізовує ініціативи у сферах гуманітарної, медичної, правової та логістичної допомоги. Це свідчить про глибинну трансформацію волонтерської діяльності – від допоміжної до стратегічно важливої для демократичного розвитку та соціальної стійкості.

Крім того, волонтерський рух забезпечує оперативну мобілізацію ресурсів і людей у критичних обставинах. Глибше розуміння мотивації громадян дозволяє ефективніше координувати діяльність неурядових організацій і забезпечити стале функціонування громадських ініціатив [Рівень демократії, 2024].

Збройний конфлікт впливає не лише на матеріальні умови життя, а й на психологічний стан людей, що позначається на рівні їх залученості. Аналіз мотиваційних факторів дозволяє вдосконалювати державну соціальну політику, підтримувати волонтерський рух, підвищувати ефективність громадянської допомоги в складних умовах.

Станом на 2025 рік український волонтерський рух залишається одним із найпотужніших у Європі й світі. Це узгоджується з низкою показників: влітку 2022 року майже 59% українців були залучені до волонтерської діяльності на підтримку ЗСУ й постраждалих, а за рік – вже 74% [NISS, 2022]. За даними World Giving Index, у 2023 році Україна посіла друге місце серед 142 країн, досягнувши показників 78% волонтерської допомоги, 70% пожертв і 37% спільної участі, а в 2024 році, хоча і опустилася на сьому позицію, залишилася в топ-10 із часткою волонтерів у 27% [ВСВІТІ, 2024]. Ці дані чітко демонструють високий рівень самоорганізації, солідарності та стійкості громадянського суспільства в Україні.

Сьогодні спостерігається поступова інституціоналізація волонтерського руху: зростає кількість професійних благодійних фондів, встановлюються сталі зв'язки між громадськими ініціативами та державними структурами. Багато волонтерських груп, що починали діяльність як неформальні спільноти в соціальних мережах, перетворилися на офіційно зареєстровані організації з прозорими механізмами звітності, що свідчить про зростання інституційної зрілості громадянського суспільства.

Водночас перед рухом постають серйозні виклики: забезпечення стабільного фінансування, профілактика емоційного вигорання учасників, потреба у підтримці з боку держави. Утім, волонтерство залишається не лише засобом допомоги, а й символом єдності нації, патріотизму та високої соціальної мобілізації. Від спонтанного руху волонтерство поступово трансформувалося в організований механізм суспільного згуртування, формуючи стійкі мережеві взаємодії, ресурсного обміну та координації. Ці мережі забезпечують надійні горизонтальні зв'язки між громадянами та громадами, що є підґрунтям для стійкої демократії.

Самоорганізація населення, що виникає з ініціативи самих громадян без централізованого управління, стала основою формування горизонтальних структур спротиву. В умовах загрози державності та повномасштабної війни ці ініціативи не лише надають підтримку військовим та цивільним, а й забезпечують локальну стабільність і безпеку.

Масова залученість населення до волонтерства засвідчує здатність українського суспільства мобілізувати внутрішні ресурси для вирішення критичних завдань у кризових умовах. Волонтерський рух, який зародився в період Революції Гідності, зазнав нового піднесення після 2022 року, спираючись на попередній досвід, що сформував культуру самоорганізації, здатну до стратегічного планування та гнучкості. Громадська участь набула системного характеру, трансформуючись з поодиноких ініціатив у впливовий чинник соціального, гуманітарного, політичного життя. Модель самоорганізації, заснована на взаємній довірі, прозорій комунікації та цифрових технологіях, стала ключовою формою суспільної дії.

Окрім матеріальної допомоги, волонтери виконують інформаційну функцію: поширюють правдиву інформацію про війну на міжнародному рівні, ведуть кампанії, беруть участь у культурній дипломатії та сприяють зміцненню національної ідентичності й міжнародної підтримки. Це створює атмосферу солідарності, єдності та патріотизму.

Мотивація до волонтерства в умовах війни найчастіше ґрунтується на патріотичних переконаннях, емпатії та прагненні до самореалізації. Бажання допомогти обумовлене як сильним почуттям належності до нації, так і емоційною реакцією на страждання захисників, переселенців та інших постраждалих. Для багатьох волонтерська діяльність є формою активного громадянства, що дає змогу долучитися до спільного спротиву.

Волонтерську діяльність у воєнний період доцільно розглядати крізь призму соціологічних підходів, що дозволяють глибше осягнути її суть і вплив. Зокрема вчені виділяють такі парадигми та підходи:

– Функціоналістський підхід акцентується на соціальних функціях волонтерства: згуртованості, соціальній інтеграції, мобілізації людських і матеріальних ресурсів у відповідь на загрозу. Волонтери укріплюють соціальні зв'язки, надаючи підтримку військовим і постраждалим, водночас сприяючи формуванню почуття приналежності до спільноти.

– Конфліктний підхід розглядає волонтерство як засіб політичної мобілізації та створення нових колективних ідентичностей. Це сприяє виявленню соціальних нерівностей і формує запит на трансформації, особливо в післявоєнний період.

– Символічний інтеракціонізм підкреслює, що участь у волонтерстві є простором формування як особистих, так і колективних ідентичностей через взаємодію, спільних думок та культурних кодів. Це трансформує сприйняття себе та ролі в суспільстві [Кокорський та Кокорська, 2018, с. 96–100].

Застосування цих соціологічних парадигм дозволяє краще зрозуміти, як культурні, політичні та соціальні фактори впливають на досвід волонтерської діяльності та її роль у трансформації суспільства під час війни та в післявоєнний період. Волонтерство є важливою складовою розвитку громадянського суспільства, оскільки втілює основоположні цінності свободи, безпеки, миру та справедливості. Відповідно, українська держава має забезпечувати підтримку волонтерських ініціатив, враховуючи їх глибоке коріння у традиціях взаємодопомоги.

У процесі становлення незалежної України можна виокремити три масштабні хвилі волонтерського піднесення: перша – у 2014 році у відповідь на збройну агресію, друга – у 2020 році під час пандемії COVID-19, третя – з 2022 року після повномасштабного вторгнення РФ. Проте стверджувати, що до 2014 року волонтерства в Україні не існувало, не зовсім коректно: волонтерська діяльність у різних формах мала місце й раніше, хоча вона не набувала масового й системного характеру. У зазначені ж періоди сотні тисяч українців самоорганізовувалися для підтримки армії та захисту цивільного населення. Ці хвилі

засвідчили високу здатність українського громадянського суспільства до мобілізації, ефективної самоорганізації та швидкої адаптації до кризових умов. Волонтерська діяльність сприяє формуванню громадянської позиції серед молоді, підтримці гуманістичних цінностей і розвитку суспільної відповідальності.

Для молодих волонтерів цей досвід є визначальним: він дозволяє пізнати власні сильні сторони, здобути впевненість у собі й усвідомити себе як активного суб'єкта суспільних змін [Профілактика синдрому, 2025]. В умовах війни волонтерська участь стає особливо значущою, адже вона не тільки підтримує суспільство, а й відображає глибинну мотивацію громадян до спільних дій. Волонтерство є виявом активної громадянської позиції, солідарності та здатності суспільства до самоорганізації для подолання труднощів і захисту спільного блага.

Паралельно, ще одним вагомим механізмом участі громадян в управлінні на місцевому рівні є органи самоорганізації населення (ОСН), що створюються з ініціативи мешканців і функціонують як інструменти взаємодії громади з місцевою владою. ОСН – це форма прямої участі громадян у реалізації місцевого самоврядування, яка функціонує на рівні мікроспільнот: будинків, кварталів, вулиць чи районів. Їх створення ініціюється жителями за погодженням із місцевими радами. Такі органи можуть отримувати окремі повноваження й ресурси для реалізації своїх завдань.

Варто розрізняти самоврядування як складову публічної влади, та самоорганізацію – як форму добровільної громадянської ініціативи. Рішення органів місцевого самоврядування мають обов'язковий характер, у той час як діяльність ОСН здійснюється на засадах добровільності та ініціативності. Закон України «Про місцеве самоврядування» закріплює право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення, зокрема через створення та функціонування ОСН [Про місцеве самоврядування, 2025]. ОСН є важливим каналом комунікації між громадянами та місцевою владою. Вони сприяють вирішенню локальних проблем, реалізації соціальних програм, підтримують взаємодію всередині спільноти та підвищують її згуртованість. У процесі децентралізації ОСН відіграють особливо важливу роль у селах, що не мають представництва у радах або старост. Вони допомагають заповнити організаційний вакуум, координуючи ініціативи на місцях. У містах ОСН ефективно вирішують питання благоустрою, паркування, безпеки тощо.

Функціонування ОСН залежить від ініціативи мешканців, рівня громадянської культури та обізнаності. За активної участі громади та сприяння з боку місцевої влади вони можуть стати ефективним інструментом мобілізації ресурсів і взаємодії на локальному рівні. Особливо актуальною є участь ОСН у вирішенні нових викликів: догляду за спільною інфраструктурою, екологічними питаннями, підтримкою літніх людей, організацією збору відходів. Їхня діяльність здатна компенсувати нестачу офіційних послуг у віддалених селах. Партнерство ОСН зі старостами зміцнює управлінську спроможність громад. Дієвий ОСН дозволяє оперативно реагувати на потреби мешканців, забезпечуючи знизу-вгору модель взаємодії.

Загалом, розвиток і підтримка ОСН є важливим напрямом сталого місцевого розвитку в умовах децентралізації. Вони підсилюють політичну суб'єктність громади та сприяють формуванню ефективної локальної демократії. Самоорганізація як форма участі демонструє, що громадська активність не обмежується виборами або офіційними структурами. Вона проявляється через повсякденні ініціативи, локальну взаємодію, солідарність і турботу про спільне благо. Під час війни зростає значення цифрової присутності громадян, що посилює їхню політичну суб'єктність.

Цифрові технології, розвиток яких пришвидшила пандемія, стали потужним інструментом комунікації та координації у волонтерських ініціативах. Завдяки інформаційно-комунікативним технологіям з'явилися нові форми громадянської активності

– цифрова мобілізація та кіберволонтерство, які не лише доповнюють традиційне волонтерство, а й виступають формами політичної участі.

У контексті війни ІКТ застосовується для:

– організації онлайн-гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам;

– створення волонтерських спільнот у соціальних мережах для поширення інформації та надання дистанційної допомоги;

– координації дій через тематичні групи у месенджерах;

– збору пожертв через мобільні банківські послуги;

– застосування чат-ботів для розсилки повідомлень;

– організація логістики доставки допомоги;

– ведення баз даних про потреби постраждалих;

– поширення юридичної інформації про евакуацію тощо.

Цифрові інструменти істотно розширили масштаби волонтерської діяльності та активної громадянської позиції в умовах війни. Державна підтримка цифрової волонтерської активності є важливим чинником її подальшого розвитку. Так, в Україні запроваджено спеціальні онлайн-сервіси на порталі Кабінету Міністрів та Міністерства цифрової трансформації в межах платформи «Гід», які спрямовані на підтримку волонтерів. Ці інструменти включають державну реєстрацію волонтерських організацій, декларування гуманітарної допомоги та оформлення соціальних гарантій для волонтерів та їхньої родини [Kitsoft, 2022].

Цифрова трансформація волонтерської діяльності відбувається через три взаємопов'язані процеси: інституціоналізацію, платформізацію та мережизацію. Інституціоналізація передбачає формування сталих організаційних форм із авторитетом і системною спроможністю (наприклад, впровадження єдиної інформаційної системи соціальної сфери та електронного кейс-менеджменту в пілотних регіонах) [МСП, 2025]. Платформізація реалізується через створення інтегрованих цифрових платформ та онлайн-сервісів для взаємодії волонтерів, благодійників і держави (через електронні кабінети, портал «Дія», реєстрацію волонтерської діяльності та декларування гуманітарної допомоги). Мережизація виявляється у формуванні децентралізованих цифрових зв'язків через чат-боти, месенджери, соцмережі та кейс-менеджмент-мережі на місцях. Разом ці процеси створюють цифрову інфраструктуру волонтерської діяльності, що забезпечує її ефективність, швидкість і горизонтальні форми організації.

Активне впровадження ІКТ оптимізує координацію волонтерської діяльності та посилює стійкість громади. Сучасні цифрові практики не лише вдосконалюють організаційні процеси, а й слугують каталізатором стратегічної стійкості суспільства. Крім того, цифрова мобілізація має міжнародний вимір. Наприклад, на платформі CareerHub зібрана інформація про механізми залучення допомоги з-за кордону, що ілюструє глобальний характер українського волонтерського руху в умовах війни. Поширення смартфонів і мобільного Інтернету дало імпульс розвитку мобільного волонтерства. Завдяки мобільним застосункам і спеціально адаптованим платформам координація діяльності відбувається оперативно й доступно. Наприклад, застосунок «Волонтер-2.0.0» слугує цифровим інструментом для узгодження дій між учасниками волонтерських ініціатив.

Таким чином, цифрова мобілізація стала ключовим елементом трансформації громадської участі в умовах війни, забезпечуючи нові моделі самоорганізації, посилюючи горизонтальні зв'язки та дозволяючи максимально ефективно використовувати наявні технологічні ресурси як у межах країни, так і на міжнародному рівні. Цифрові інструменти перестали бути лише допоміжним засобом і перетворилися на фундамент волонтерської інфраструктури. Суттєву роль у цьому відіграють онлайн-платформи, мобільні застосунки, соціальні мережі, месенджери й чат-боти, через які створюють не лише координацію та

комунікацію, а й збір коштів, логістика, правову та психологічну підтримку, а також цифровий спротив у формі інформаційного фронту та кіберволонтерства [Експертна дискусія, 2022].

Отже, цифрова мобілізація повстала як нова форма громадської активності, що значно підвищила ефективність горизонтальних взаємозв'язків у суспільстві. Вона трансформувала волонтерський рух у структуровану й потужну силу, здатну оперативно реагувати на виклики війни в реальному часі.

Висновок. Встановлено, що повномасштабна війна в Україні стала потужним каталізатором трансформації форм громадської участі. Волонтерство, цифрова мобілізація та самоорганізація набули якісно нових рис, перетворившись на ключові інструменти солідаризації суспільства, спротиву агресії та підтримки державної стійкості. У межах цих процесів сформувався новий тип громадської участі – активний, мережевий, технологічно озброєний, гнучкий і глибоко вкорінений у потребах локальних спільнот.

Дослідження показало, що цифрові інструменти – зокрема платформи, мобільні застосунки, соціальні мережі, месенджери – стали основою для ефективної координації громадських ініціатив. Вони забезпечують оперативний обмін інформацією, прозорість дій, залучення широкого кола учасників, доступ до ресурсів, що значно підвищує результативності як волонтерських, так і самоорганізаційних практик. Саме цифрова мобілізація стала основним механізмом громадського залучення в умовах воєнного часу.

Водночас органи самоорганізації населення виявили високу адаптивність до викликів децентралізації, соціальної фрагментації та адміністративної уразливості окремих громад. Вони стали простором для практичного втілення горизонтальних форм управління, реалізації спільних ініціатив і побудови довіри на місцевому рівні.

Таким чином, волонтерські ініціативи, цифрова мобілізація та мережеві форми самоорганізації в Україні не лише зміцнили потенціал громадянського суспільства, а й стали чинником модернізації політичної участі. Подальші дослідження доцільно зосередити на вивченні довготривалих ефектів цієї трансформації, зокрема щодо демократизації місцевого самоврядування, формування нових інституцій довіри та ролі громадян у післявоєнному відновленні країни.

Використані джерела:

1. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh

2. Андрійчук, Т. (2023). Інструменти деліберативної демократії: можливості застосування у воєнний та повоєнний час в Україні. Political Studies, 5, 48-67. https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-3

3. Громадянська участь: що це таке? (2018). ОПОРА - Громадянська мережа - вибори в Україні - Election in Ukraine. https://www.oporaua.org/vybory/45436-hromadianska-uchast-shcho-tse-take-15202

4. Державні послуги для волонтерів — на Гіді. (2022). Thedigital.gov.ua. https://thedigital.gov.ua/news/derzhavni-poslugi-dlya-volonteriv-na-gidi

5. Соціологічна група «Рейтинг». (2022). Дослідження суспільних настроїв українців під час війни. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/

6. Експертна дискусія «Стратегія повоєнного відновлення України». (2022). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny

7. Економічні засади сприяння згуртованості громад. (2022). Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/ekonomichni-zasady-spryyannya-zhurtovanosti-hromad

8. Експертна дискусія «Стратегія повоєнного відновлення України». (2022). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny

9. Kitsoft. (2022). Кабінет Міністрів України. Державні послуги для волонтерів. Kmu.gov.ua. https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavni-posluhy-dlia-volonteriv-na-hidi

10. Каіров, В.(2024, September 25). Україна в топ-10 країн за рівнем благодійності: звіт на 2024 рік - ВСВІТІ. ВСВІТІ. https://vsviti.com.ua/news/162022

11. Кокорський, В. Ф. & Кокорська, О. І.. (2018). Динаміка генералізованої довіри і волонтерство в Україні після Революції Гідності. Політичне життя, 3, 96-100. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_3_18

12. Костельнюк, М. М. (2019) Політична участь як визначальний чинник демократизації політичного процесу. НаукоВий журНал «Політикус». 3, 75-92 . http://politicus.od.ua/3_2019/6.pdf. c. 75

13. Кривокульська, Н., Богач, Ю. (2020). Analysis of forms of public participation in local government. *Economic Analysis*, *30(4)*, 60–66. https://doi.org/10.35774/econa2020.04.060

14. Національна академія наук україни інститут соціології українське суспільство в умовах війни рік *2023*. (n.d.). Retrieved July 2, 2025, from https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/Maket_Ukr_suspilstvo_2023.pdf

15. Основні етапи цифровізації соціальної сфери у 2024 році розглянуто на засіданні Громадської ради при Мінсоцполітики - МСП. (2025, June 26). Msp.gov.ua. https://www.msp.gov.ua/press-center/news/osnovni-etapy-tsyfrovizatsiyi-sotsialnoyi-sfery-u-2024-rotsi-rozhlyanuto-na-zasidanni-hromadskoyi-rady-pry-minsotspolityky

16. Панькова, О. В., Касперович, О. Ю. (2022). Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей повоєнного відновлення країни. Журнал європейської економіки, 21(3), 277-290. URL: http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605

17. Про місцеве самоврядування в Україні. (1997). 280/97-ВР https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

18 Профілактика синдрому професійного вигорання. (2025). Уманський національний університет. https://www.udau.edu.ua/ua/departments/viddili/psixologichna-sluzhba-universitetu/profilaktika-sinromu-profesijnogo-vigorannya.html

19. Рівень демократії: дослідження. (2024). Ratinggroup.ua. https://ratinggroup.ua/research/ukraine/riven-demokratiyi-doslidzhennya-rejtingu-z-gallup-international.html

20. СпівДія – Національна волонтерська платформа. (2023). https://spivdiia.org.ua/

21. Ткачук, З. (2025, May 21). Війна і молодь України: виклики, нові цінності та перспективи розвитку після війни - Захарій Ткачук / ЛІГА.Блоги. Liga.net; LIGA.net. https://blog.liga.net/user/ztkachuk/article/56788

22. Iliuk, O. Y. (2023). Freedom as a Key Value of the Volunteer Movement. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 24, 27-36. https://doi.org/10.15802/ampr.v0i24.295308

23. Nicoara, O., & White, D. (2016). A Contextual Model Of The Secessionist Rebellion in Eastern Ukraine. ArXiv.org. https://arxiv.org/abs/1606.02748

24. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2013 / Monty G. Marshall, Director. Center for Systemic Peace. URL: http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm

25. Sithole, T. O. (2024). The use of digital platforms by citizen aid actors during the Ukraine humanitarian crisis. Frontiers in Human Dynamics, 6. https://doi.org/10.3389/fhumd.2024.1326769

26. Strengthening democratic resilience through civic participation during the war and in the post-war context in Ukraine (n.d.). Participatory Democracy. https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/strengthening-civil-participation-in-democratic-decision-making-in-ukraine

27. Transformation Index BTI. Bertelsmann Stiftung. URL: https://www.bti-project.org/en/home.

28. Ye, J., Jindal, N., Pierri, F., & Luceri, L. (2023). Online Networks of Support in Distressed Environments: Solidarity and Mobilization during the Russian Invasion of Ukraine. ArXiv (Cornell University). https://doi.org/10.48550/arxiv.2304.04327

29. Zarembo, K., Knodt, M., & Kachel, J. (2024). Smartphone resilience: ICT in Ukrainian civic response to the Russian full-scale invasion. Media, War & Conflict

References:

1. Analiz ukrainskoho volonterstva na osnovi metodolohii novykh sotsialnykh rukhiv https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh (in Ukrainian)

2. Andriichuk, T. (2023). Instrumenty deliberatyvnoi demokratii: mozhlyvosti zastosuvannia u voiennyi ta povoiennyi chas v Ukraini. Political Studies, 5, 48-67. https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-3 (in Ukrainian)

3. Hromadianska uchast: shcho tse take? (2018). OPORA - Hromadianska merezha - vybory v Ukraini - Election in Ukraine. https://www.oporaua.org/vybory/45436-hromadianska-uchast-shcho-tse-take-15202 (in Ukrainian)

4. Derzhavni posluhy dlia volonteriv — na Hidi. (2022). Thedigital.gov.ua. https://thedigital.gov.ua/news/derzhavni-poslugi-dlya-volonteriv-na-gidi (in Ukrainian)

5. Sotsiolohichna hrupa «Reitynh». (2022). Doslidzhennia suspilnykh nastroiv ukraintsiv pid chas viiny. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ (in Ukrainian)

6. Ekspertna dyskusiia «Stratehiia povoiennoho vidnovlennia Ukrainy». (2022). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny (in Ukrainian)

7. Ekonomichni zasady spryiannia zghurtovanosti hromad. (2022). Analitychna dopovid. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/ekonomichni-zasady-spryyannya-zhurtovanosti-hromad (in Ukrainian)

8. Ekspertna dyskusiia «Stratehiia povoiennoho vidnovlennia Ukrainy». (2022). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny (in Ukrainian)

9. Kitsoft. (2022). Kabinet Ministriv Ukrainy. Derzhavni posluhy dlia volonteriv. Kmu.gov.ua. https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavni-posluhy-dlia-volonteriv-na-hidi (in Ukrainian)

10. Kairov, V.(2024, September 25). Ukraina v top-10 krain za rivnem blahodiinosti: zvit na 2024 rik - VSVITI. VSVITI. https://vsviti.com.ua/news/162022 (in Ukrainian)

11. Kokorskyi, V. F. & Kokorska, O. I.. (2018). Dynamika heneralizovanoi doviry i volonterstvo v Ukraini pislia Revoliutsii Hidnosti. Politychne zhyttia, 3, 96-100. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_3_18 (in Ukrainian)

12. Kostelniuk, M. M. (2019) Politychna uchast yak vyznachalnyi chynnyk demokratyzatsii politychnoho protsesu. NaukoVyi zhurNal «Politykus». 3, 75-92 . http://politicus.od.ua/3_2019/6.pdf. s. 75 (in Ukrainian)

13. Kryvokulska, N., Bohach, Yu. (2020). Analysis of forms of public participation in local government. Economic Analysis, 30(4), 60–66. https://doi.org/10.35774/econa2020.04.060 (in Ukrainian)

14. Natsionalna akademiia nauk ukrainy instytut sotsiolohii ukrainske suspilstvo v umovakh viiny rik 2023. (n.d.). Retrieved July 2, 2025, from https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/Maket_Ukr_suspilstvo_2023.pdf (in Ukrainian)

15. Osnovni etapy tsyfrovizatsii sotsialnoi sfery u 2024 rotsi rozghlianuto na zasidanni Hromadskoi rady pry Minsotspolityky - MSP. (2025, June 26). Msp.gov.ua. https://www.msp.gov.ua/press-center/news/osnovni-etapy-tsyfrovizatsiyi-sotsialnoyi-sfery-u-2024-rotsi-rozhlyanuto-na-zasidanni-hromadskoyi-rady-pry-minsotspolityky (in Ukrainian)

16. Pankova, O. V., Kasperovych, O. Yu. (2022). Ukrainskyi volonterskyi rukh v umovakh zbroinoi rosiiskoi ahresii v konteksti natsionalnykh ta hlobalnykh vyklykiv i mozhlyvostei povoiennoho vidnovlennia krainy. Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky, 21(3), 277-290. URL: http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605 (in Ukrainian)

17. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini. (1997). 280/97-VR https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (in Ukrainian)

18 Profilaktyka syndromu profesiinoho vyhorannia. (2025). Umanskyi natsionalnyi universytet. https://www.udau.edu.ua/ua/departments/viddili/psixologichna-sluzhba-universitetu/profilaktika-sinromu-profesijnogo-vigorannya.html (in Ukrainian)

19. Riven demokratii: doslidzhennia. (2024). Ratinggroup.ua. https://ratinggroup.ua/research/ukraine/riven-demokratiyi-doslidzhennya-rejtingu-z-gallup-international.html (in Ukrainian)

20. SpivDiia – Natsionalna volonterska platforma. (2023). https://spivdiia.org.ua/ (in Ukrainian)

21. Tkachuk, Z. (2025, May 21). Viina i molod Ukrainy: vyklyky, novi tsinnosti ta perspektyvy rozvytku pislia viiny - Zakharii Tkachuk / LIHA.Blohy. Liga.net; LIGA.net. https://blog.liga.net/user/ztkachuk/article/56788 (in Ukrainian)

22. Iliuk, O. Y. (2023). Freedom as a Key Value of the Volunteer Movement. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 24, 27-36. https://doi.org/10.15802/ampr.v0i24.295308

23. Nicoara, O., & White, D. (2016). A Contextual Model Of The Secessionist Rebellion in Eastern Ukraine. ArXiv.org. https://arxiv.org/abs/1606.02748

24. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2013 / Monty G. Marshall, Director. Center for Systemic Peace. URL: http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm

25. Sithole, T. O. (2024). The use of digital platforms by citizen aid actors during the Ukraine humanitarian crisis. Frontiers in Human Dynamics, 6. https://doi.org/10.3389/fhumd.2024.1326769

26. Strengthening democratic resilience through civic participation during the war and in the post-war context in Ukraine (n.d.). Participatory Democracy. https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/strengthening-civil-participation-in-democratic-decision-making-in-ukraine

27. Transformation Index BTI. Bertelsmann Stiftung. URL: https://www.bti-project.org/en/home.

28. Ye, J., Jindal, N., Pierri, F., & Luceri, L. (2023). Online Networks of Support in Distressed Environments: Solidarity and Mobilization during the Russian Invasion of Ukraine. ArXiv (Cornell University). https://doi.org/10.48550/arxiv.2304.04327

29. Zarembo, K., Knodt, M., & Kachel, J. (2024). Smartphone resilience: ICT in Ukrainian civic response to the Russian full-scale invasion. Media, War & Conflict

Yevhen Verheliuk,
postgraduate student of the Department of Political Science,
Educational and Research Institute of Law and Political Science,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

Civic Participation in Ukraine in the Context of War: Transformation of Forms and Mechanisms

The article explores the profound transformation of civic participation in Ukraine triggered by the full-scale Russian invasion in 2022. It examines how the war has reshaped the traditional and emergent forms of citizen engagement, bringing new dynamics to the relationship between civil society and the state. The study focuses on three main forms of civic participation that have become particularly relevant during wartime: volunteering, digital mobilization, and grassroots self-organization. The volunteer movement is analyzed as a mass-scale social phenomenon that emerged spontaneously yet became systematized over time. It plays a pivotal role in providing logistical and psychological support to the Armed Forces of Ukraine, assisting displaced persons and victims of hostilities, and contributing to the strengthening of horizontal solidarity networks across regions and social strata. The authors investigate how volunteering has evolved into a tool of national resistance, combining patriotic motivation with civic responsibility.

The article further delves into the processes of digital mobilization, which have enabled rapid communication, fundraising, information dissemination, and coordination of collective actions. Through the integration of social media platforms, encrypted messengers, chatbots, online registries, and mobile applications, Ukrainian citizens have engaged in decentralized forms of participation that are both flexible and scalable. The development of cyber-volunteering and online advocacy is viewed as a key indicator of the digital transformation of civic activity in wartime conditions. In addition, the research highlights the role of local self-organization initiatives and bodies of self-organization of the population (BSOPs), particularly in addressing humanitarian needs, territorial defense, and community-level resilience. These entities have become vital intermediaries between citizens and authorities, especially under conditions of decentralization reform and emergency response. The adaptability and responsiveness of such grassroots structures underscore the increasing importance of participatory governance from below.

The authors conclude that the war has activated new configurations of civic participation based on horizontal interaction, digital infrastructure, and community trust. These transformations have not only contributed to national resilience during the war but also laid the foundation for strengthening democratic governance and civil society in the postwar reconstruction period. Supporting and institutionalizing these participatory mechanisms will be critical for Ukraine's democratic trajectory and social cohesion in the years to come.

Keywords: *civic engagement, volunteering, digital mobilization, self-organization, cyber-volunteering, bodies of self-organization of the population, democracy, decentralization, information technologies, civil society, war.*

https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.37.05
УДК 321.7:323[477]+355/359

Станіслав Дячок,
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: https://orcid.org/0009-0008-3702-7908; email: dyachok8@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Політичний режим і політична система є ключовими аналітичними категоріями у вивченні політичної динаміки будь-якої держави, оскільки вони охоплюють сукупність інституційних механізмів, інструментів реалізації влади та форм політичної взаємодії. Тип політичного режиму відображає характер взаємин між державою і громадянами, рівень політичної легітимності, інституційного розвитку, ступінь участі громадянського суспільства та розвиненість політичного плюралізму. У випадку України це питання набуває особливої актуальності у зв'язку з тривалою демократичною трансформацією, прагненням до європейської та євроатлантичної інтеграції, а також з огляду на історичні події – проголошення незалежності, Помаранчеву революцію, Революцію Гідності та повномасштабну збройну агресію Росії. Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей, аналізу та узагальнення тенденцій політичної трансформації у країнах Центрально-Східної Європи (надалі ЦСЄ) – таких як Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Румунія та Болгарія – а також вивчення їхнього досвіду для України. Дослідження спрямоване на виокремлення спільних закономірностей трансформацій режимів, оцінку викликів, що супроводжували ці процеси, та виявлення практичних висновків для подальшого політичного розвитку України.